

Het wordt een chaos

Hoewel wij ons in dit blad altijd van gevoels- termen onthouden, kan in dit geval de emotie toch niet helemaal worden onderdrukt. Er lijkt in de wereld iets aan de hand, waar wij via de wetenschap geen raad mee weten. Er zijn een aantal synchrone ontwikkelingen zichtbaar die ons benauwen. In de eerste plaats zijn er de financiële crisis en de nationale schuldenbergen, zowel in Europa als in de Verenigde Staten. In de tweede plaats is er, wat ik maar zal noemen, het pensioenprobleem. Hoe garanderen wij de ouderen in de komende decennia een menswaardige situatie gedurende hun pensionering. Ook dit probleem is niet typisch Nederlands. Het pensioenprobleem is ook actueel in Frankrijk, Engeland en in feite bijna alle OESO-landen. Daarbij moeten we ongetwijfeld nog Rusland tellen, Japan en China. Ten slotte is er nog het probleem van de eindeloze stromen asielzoekers en migranten, een probleem dat het beste beschreven kan worden met de term Grote Volksverhuizing.

Achter deze schijnbaar zo verschillende problemen zit naar mijn idee een zelfde oorzaak. Onze veranderende attitude ten opzichte van de vraag: ben ik mijn broeders hoeder? In het verlichte klimaat van West-Europa dat trachtte weer een leefbare maatschappij op te bouwen na de Tweede Wereldoorlog, was dat eigenlijk geen vraag. Er was aandacht voor de zwakkeren. Nu lijkt het erop dat deze Bijbelse vraag negatief wordt beantwoord. Laat de zwakkere zelf zijn boontjes maar doppen.

De gapende en steeds meer groeiende ongelijkheid tussen landen en tussen bevolkingsgroepen, die steeds schrijnender zichtbaar wordt door de verspreiding van het nieuws via moderne communicatiemiddelen laat ons koud. Maar voor de *have-nots* ligt dat anders. De Grieken, Ieren en Roemenen zien onze levensstijl en ons consumptieniveau en zij willen dat ook. En wie kan hun dat kwalijk nemen? En hetzelfde geldt voor etnische minderheden in Londen en Manchester, de Somaliërs en voor alle Amerikanen die hun hypotheek niet meer kunnen betalen. Gepensioneerden zien met angst en beven dat de actieven van nu de hun toegezegde pensioenen weigeren onverkort uit te betalen. De ongelijkheden worden verklaard uit marktwerking. Het is de uitkomst van de markt zegt men in fatalistische berusting.

De vraag is of de markt als ultieme vorm van maatschappelijke ordening via haar "onzichtbare hand"

deze problematiek kan oplossen. De sombere theorie van Marx stelt dat de markt aan haar lot overgelaten onvermijdelijk zal leiden tot een tweedeling in een grote meerderheid van *have-nots* en een kleine geprivilegieerde minderheid van *haves*, niet alleen in het bezit van relatief grote rijkdommen maar ook in het bezit van macht. En deze concentratie van het machtsmonopolie bij een kleine en steeds kleiner wordende elite wakkert de ongelijkheid aan tot steeds ridiculere maar ook steeds meer beangstigende proporties. Het lijkt, zoals ik reeds eerder op deze plaats stelde, dat Marx toch meer gelijk krijgt in zijn sociologische analyse dan wij economen wilden en willen denken.

In de jaren zestig en zeventig waren wij allerminst overtuigd van de voortreffelijkheid van ongebreidelde marktwerking. Men koesterde toen de maakbaarheidsdroom. Onze faculteiten hadden leerstoelen over de economische orde. Met behulp van verstandige planning zou de ongelijkheid binnen landen kunnen worden teruggebracht tot redelijke proporties. Den Uyl in het voetspoor van Tinbergen nam zelfs in zijn regeringsprogramma de wens op dat de verhouding tussen minimum- en maximuminkomen in de samenleving niet meer zou zijn dan 1:5. Zonder mij nu te buiten te willen gaan aan een dergelijk onwrikbaar geloof in de maakbaarheid, denk ik toch wel dat we nu zowel in de westelijke wereld als wereldwijd te ver zijn doorgeschooten in een ongebreideld marktkapitalisme waardoor de sociale verhoudingen zowel op nationaal als internationaal niveau gaan tenderen naar negentiende-eeuwse pre-revolutionaire tegenstellingen tussen arm en rijk. Deze tendentie wordt momenteel nog versluierd door veel "brood en spelen", waarmee de massa's rustig gehouden worden.

Het lijkt geboden opnieuw na te denken over onze economische en maatschappelijke orde en niet meer onbezonnen en onbekommerd Gods water over Gods akker te laten lopen. Die nieuwe structuren zullen ongetwijfeld ook impliceren dat bepaalde groepen wat betreft hun inkomenswensen en normen omtrent het inkomen dat hun "toekomst" zullen moeten inbinden, terwijl minderbedeelden, de grote massa, zich zullen moeten realiseren dat "voor niets alleen de zon opgaat". Voor al het andere zal gewerkt moeten worden.